

SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN THE ROMANIAN GRAMMAR OF CONSTANTIN DIACONOVICI – LOGA, 1973 AND THE ORTHOGRAPHY OF CONSTANTIN DIACONOVICI – LOGA, 1818

Loredana-Liliana Buzoianu

Assoc. Prof., PhD, “Dunărea de Jos”, University of Galați

Abstract: The philological study contains a comparative analysis of the texts: “Romanian Grammar” by Constantin Diaconovici-Loga, (edition by Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Facla Publishing House, Timișoara, 1973) and “Orthography or the correct spelling to guide Romanian language writers”, Buda, 1818, by Constantin Diaconovici-Loga.

Constantine Diaconovici Loga's “Orthography” records numerous lexical phenomenon of adapting neologisms owing to the influence of the Romance languages. Grammatical terminology is modern, due to the fact that the text fits into a phase of modernization on Latin- Romance basis, according to which borrowings are necessary. Sometimes neologisms appear as a replica of calques.

In addition, along with the large number of borrowings from Latin, the preference for linguistic calques can be noticed, which sporadically indicates the neologism equivalent for the used calque.

A noteworthy innovation is the formation of a new terminology with respect to the classification of consonants, terms that are not certified in other authors works, for example “labial” consonants are those derived from “lips” (cf. lat. labies 'lip'), “dentals” is an attribute of dental consonants which involve the teeth (cf. lat. dentalis 'dental'), “guttural”, from throat (cf. lat. guttur 'throat'), and “lingual” (cf. lat. lingua 'language').

Starting with the Grammar in 1822 the author has given up the calques preferring those new words.

In the subsection on morphological features, Constantine Diaconovici Loga's Orthography does not record significant changes in the morphological system of the literary language and does not influence the grammatical categories, only their way of expression, which is due to the fact that the text fits in the period in which the dialectal literary system had already been formed.

Keywords: Constantin Diaconovici-Loga, grammar, orthography, literary language, normative, etymology.

În privința particularităților morfologice, *Orthografia* lui Constantin Diaconovici-Loga nu înregistrează modificări semnificative în sistemul morfologic al limbii literare și nu influențează categoriile gramaticale, ci numai modalitatea lor de exprimare, acest aspect se datorează și faptului că textul se încadrează în perioada în care deja se conturase sistemul literar supradialectal.

Din momentul editării *Orthografie* în 1818 și până la *Gramatica* din 1822, se simte, la Diaconovici-Loga o evoluție semnificativă și o tratare superioară a materialului, în ceea ce privește atât organizarea, sistematizarea informațiilor în clase și subclase, cât și evoluția terminologică și finalitatea didactică. Dacă prima lucrare este concepută ca având cinci părți: *De întrebuițarea literilor; De despărțirea literilor în silave; De întrebuițarea semnelor; De perioduri; Exemple sau pilde la regulele gramaticii și ale orthografiei*, *Gramatica* de la 1822 are doar două părți pentru ilustrarea regulilor ortografice și ortoepice: *Ortoépia sau grăirea dreaptă și Ortografia sau scrisoarea dreaptă*. Ambele texte sunt caracterizate prin orientarea etică pronunțată, evidentă în natura exemplelor și pildelor. De asemenea, cele două materiale având caracter instructiv-educativ, importanța respectării regulilor sau a excepțiilor este evidențiată prin formule precum: ”ia aminte”, ”însamnă”, ”luare de seamă”, ”vezi”.

În capitolul *De întrebuițarea literilor* din *Orthografie*, Diaconovici-Loga identifică condițiile întrebuițării literelor mari, mici, realizează o clasificare a sunetelor și se ocupă de precizarea regulilor ortografice, a normelor curente de utilizare a literelor, în funcție de poziția lor în cuvânt și a corespondențelor cu diftongii sau suntele simple. Urmează apoi în capitolul al II-lea despărțirea în silabe, în capitolul al III-lea ne familiarizăm cu semnele care aparțineau vechilor texte bisericești și

aveau rolul de a impune reguli de citire, terminând cu *Perioduri* și *Exemple sau pilde la regulele gramaticii și ale ortografiei*.

În opoziție cu *Orthografia*, Loga își gândește diferit *Gramatica*, 1822, astfel că, în *Ortoepie* autorul cuprinde un capitol despre *Respunderea literilor*, în care clasificarea sunetelor se complică în clase și subclase, tot aici stabilește ”reguli despre literile care la răspundere nu se schimbă ” și ”reguli despre literile care se schimbă la răspundere” (*Gramatica*, Loga, p. 40). Tot în această parte, în capitolul al II-lea, autorul vorbește despre regulile despărțirii cuvintelor în silabe (*Silavire sau slovnire*), pentru ca în capitolul al III-lea, *Cetire*, să sublinieze importanța regulilor de citire. Partea a II-a, *Ortografia*, este dedicată impunerii normelor ortografice.

Vom încerca să expunem trăsăturile care apropie sau le diferențiază cele două texte ale autorului nostru și să extragem date interesante în ceea ce privește limba scrisă a epocii.

În ambele texte, Loga împarte sunetele în *sunătoare* și *nesunătoare*, însă sistemul de clasificare a evoluat în lucrarea ulterioară, cea din 1822.

În *Orthografie*, Loga identifică 15 s u n ă t o a r e (*vocale*), notate de autor prin următoarele slove chirilice: *a, ê, î, i, o, Σ, ˆ, u, ˆ™, ü, œ, β, ð, ç, √*, și le împarte în:

a) l i m p e d e (*clare*): **a (a), e (ê), i (î), o (o), i (î)**

b) n ă s o a s e (*nazale*): **î (ç), î (ð), ă (β)** și

c) c e l e d o a o s u n ă t o a r e a s c u n s e (*diftongi*) **ia (œ), ea (™), iu (ü)**. (*Orthografia* lui Loga, p. 9-16)

În *Gramatică*, numărul s u n ă t o a r e l o r este același, și anume 15: *a, ê, î, i, o, Σ, ˆ, u, ˆ™, ü, œ, β, ð, ç, √*; acestea sunt însă grupate în *simpleșialcătuite*:

a) s i m p l e : - l i m p e d e (*clare*): **a, e, i (î), o (o), u (ˆ)**

- n ă s o a s e (*nazale*): **ă (β), î (ð), î (ç)**

b) a l c ă t u i t e : - a r ă t a t e (*aparente, compuse*): **ai, ei, ii, oi, au, oa, ău**

- a s c u n s e (*latente*): **ea, iu, ia** care ”sunt alcătuite din ea, io, ia”

- î n d o i t e s u n ă t o a r e î n b i n a t e (*duble, sonore compuse*): **i (î),**

o (Σ), u (Á) care sunt ”făcute din **ii, oo, uu**”

- î n d o i t e s u n ă t o a r e d e s b i n a r e (*duble, sonore disociate*): **aa,**

ee.

¹ Am ales să notez *sunătoare*, nu *sunătore* așa cum notează O. Șerban și E. Dorcescu, deoarece *ó > oa*, fapt explicat prin tendințele etimologizante ale ortografiei propuse de Loga.

(*Gramatica* lui Loga, p. 40).

În privința *consoanelor* (*n e s u n ă t o a r e*), Diaconovici- Loga păstrează în cele două texte tot un număr de 24 de consoane, numai că în *Orthografie* sunt clasificate în:

a) *b u z o a s e* (*labiale*) : **b(b),r(r), m(m), v(v), f(f)**,

b) *d i n Ț o a s e* (*dentalele, prepalatale*): **s(s), j(z), c(ț), Ū(x), π(ps),, (ș), w(șt), Ț**

(**č**), **Ω (j)**, **(ğ)**.

c) *l i m b o a s e* (*lingualele*): **t(t), d(d), f(th) , w(șt)**,

d) *g â t o a s e* (*guturale*) : **g(g), k(k), x(h)** (adică *postpalatale*), iar în lucrarea de la 1822

ele sunt împărțite și în subclase: *s i m p l e ș i a l c ă t u i t e*. Cele *alcătuite* sunt: cele

despărțite: "**lb, rm, nn, rr** ș.a, care niciodată nu se pot pune la începutul cuvântului, și când vin între doao sunătoare se despart, precum: *al-buș, tur-ma, saltul*" și cele *nedespărțite*: "**br, gl, fl, cr, st** ș.a; acestea la începutul cuvântului pot sta și când vin între doao sunătoare nu sedespart, p.e.: *bru-ma, flu-er, în-brățișez, su-flet*" (*Gramatica*, Loga: p. 40).

O altă diferență este încadrarea consoanelor sonante **l, n, r** alături de dentalele **t, d** în categoria "*limboaselor*" în lucrarea de la 1822, greșeală acceptată, având în vedere nivelul la care ajunsese reflecția gramaticienilor în chestiunile de fonetică și grafie. În prima lucrare, consoana **șt** este trecută atât la *dentale*, cât și la *linguale*, iar în *Gramatică* apare încadrată doar la *dentale*. Despre dentalele sonante **l, n, r** Loga nu precizează niciun aspect în lucrarea de la 1818.

Ceea ce ne atrage atenția în mod deosebit, în comparație cu lucrarea din 1818, este evidențierea prin grupare a regulilor despre literele "*care se schimbă la răspundere: ê, ^{TM}, √*". În ceea ce urmează, voi face o analiză comparativă a slovelor **ê, ^{TM}, √** în ambele texte.

Autorul păstrează și în *Gramatică* regulile enunțate în *Orthografie* privind slova **ê**, și anume: indică un **[e]** atunci când se află la începutul cuvintelor românești precedate de consoană, dar și în cele de origine străină: *verde, neted, EDOM, Noe* (*Gramatica* lui Loga, p. 41), dar notează și valoarea **[ie]** când se află la începutul cuvântului sau când este precedată de o vocală: "se întrebunțează ca un **[ie]**, în cuvintele românești stând la început și iar când are înaintea sa sunătoare, p. e. *iepure (êp`rê), ied (eud), lupoaie (l`póê), câmpie (komp`ê)*" (*Orthografia* lui Loga, p. 9).

Și Ion Budai-Deleanu în *Temeiurile gramaticii românești* face precizarea că are două pronunții: **[ie]** și **[e]**: "*întii*, când să află la începutul cuvântului, atunci să pronunție ca și când ar avea un **i** denainte sa, precum: *eu* să grăiește ca și când ar fi *ieu*; *al doole* să grăiește ca și **e** latinesc și **e** a ghermanilor" (*Temeiurile*, Ion Budai-Deleanu, p. 103).

În ceea ce privește slova ^{TM}, Loga păstrează aceleași situații de întrebuințare a acesteia și în *Gramatica* de la 1822. Slova ^{TM} reprezintă una dintre cele mai grele probleme din filologia românească și este echivalată de C. Diaconovici-Loga rar cu [e] în anumite contexte fonetice din cuvânt (*tr^{TM}ptê = trepte*, p. 14), însă ea notează și diftongul [ea] atât la mijlocul cuvintelor, cât și la sfârșitul cuvintelor: însubstantive feminine terminate în [e] și articulate hotărât, având înaintea o consoană, în desinența de imperfect și în derivate cu *-esc/ -escă* (*dorm^{TM} = dormeă*, p. 15).

Iată, in extenso, considerațiile autorului în această materie:

" ^{TM} se întrebuințează când la mijlocul, când la sfârșitul cuvintelor, deci:

a) a mijlocul cuvintelor se pune această litără în locul lui [e] (ê), ci arareori, precum: *Bese'rică* (*Bês^{TM}rikβ*), *trepte* (*tr^{TM}ptê*), *lege* (*l^{TM}iê*).

b) La sfârșitul cuvintelor femeie'ști, care se sfârșesc în [e] (ê), având înaintea sa nesunătoare litără se

întrebuințează în loc de [ia] (â), p.e.: *punte* (*p^{TM}ntê-p^{TM}nt^{TM}*) – *puntea*, *rugăciune* – *rugăciunea* (*rÁgβçü'nê-rÁgβçü'nê^{TM}*), și aicea se înecă articolul fâmeie'sc[a](a) în [ea] (^{TM}), că ar trebui scris *puntea* (*p^{TM}ntêa*), iar *nupuntea* (*pAni^{TM}*) [15].

v) Așijderea, la verburi în timpurile nesevârșite se pune [ea] (^{TM}) cu tonul lui [ia] (â), p.e.: *vedeă* (*vêd^{TM}*), *mergeă* (*mêr^{TM}*), *dormeă* (*dorm^{TM}*).

Având vreun cuvânt dintre acestea mai sus puse înaintea de [e] sunătoare atunci nu se pune [ea] (^{TM}), ci [ia] (â), precum *ploaie* (*plô'ê*) – *ploaia* (*plô'â*), *câmpie* (*kômp'ê*) – *câmpia* (*kômp'â*), *voiam* (*voâ'm*), *grăiam* (*grăâ'm*).

g) Pune-se [ea] (^{TM}) încă în mijlocul cuvintelor la silabele cele schimbătoare în *-esc*, unde *-esc* se stremută în

-escă ținând tonul lui [ia] (â), p.e.: *stăpânesc* – *stăpânească* (*stβpønêΔsk-stβpøn^{TM}Δskβ*), *pândesc* – *pândească*

(*pøndêΔsk-pønd^{TM}Δskβ*).

Însamă: din regulele acestea despre [ea] (^{TM}) acum zice vedem că această litără s-au născut din [ea] (êa), precum se și scriiau de demult cuvintele cele ce acum primesc pre [ea] (^{TM}), p.e.: *meΔa* (*mêΔa*) în loc de *mea* (*m^{TM}*), *Floarea* (*Flôrêa*) în loc de *Florea* (*Flôr^{TM}*).” (*Orthografia* lui Loga, p. 14-15).

Loga remarcă foarte bine că articolul hotărât este *-a* și atunci la forma articulată a substantivelor feminine terminate în *-e* ar fi corect să se noteze cu *e* și *a*, însă articolul *a* se "îneacă" în ^{TM}. Tot autorul ne spune că înainte se scriiau cu *e* și *a* cuvintele care acum se scriu cu ^{TM}.

S-au scris multe despre valoarea slovei ^{TM} și au existat opinii contradictorii, însă Diaconovici-Loga precizează și în lucrarea de la 1822 foarte limpede, în două rânduri chiar, (atât în partea de *ortoepie*, cât și la *ortografie*) că se pune [e] la mijlocul cuvintelor: "Literaea, în alte locuri stând la mijlocul cuvântului petutindenea se respunde ca e" (*Gramatica* lui Loga, p. 41) și "la mijlocul cuvintelor se pune această literă în locul lui e ci arareori" (*Gramatica* lui Loga, p. 50). Numai că O. Șerban și Dorcescu transliterează nu cu [e], ci tot cu [ea]: "treapte, vedeare" (p. 41), ignorând astfel indicațiile explicite ale autorului editat.

Ion Budai-Deleanu în *Temeiurile* atrage atenția asupra faptului că românii, la început, au considerat această slovă cu valoarea fonetică [ie]: „%^{TM} să cheamă *ietila sloveni de la care au*

fost izvodit. Săgrăiește în doao chipuri, adecă: la sîrbi ca și *œ*, iar la ruși, ca și *ö* sau *i*. Românii au luat slova aceasta întru întâi ca un *ie*, dar, fiindcă muntenii după dialectul lor au obicinuit a pronunța aceasta slovă mai ca și *œ*, deci s-au luat obiceiul <l> că acum nu să cunoaște din *œ* pronunția ei, ba o și amestecă cu ea într-atîta, cît unii în loc de ^{TM} pun *œ*. Însă carii o întrebunțează cu ortografie bună nu o pun nicăire după vocale, ci pururea după consoane” (Temeiurile, Ion Budai-Deleanu, p. 107).

Nu putem să nu menționăm concepția lui G. Ivănescu, despre care a vorbit și cercetătorul Mioara Dragomir în *Interpretarea grafiei chirilice în viziunea lui G. Ivănescu*, și care arată că la nivel literar ^{TM} se pronunță *ę* în special în Banat și în Ardeal și, ceea ce este foarte interesant e că slova *e* poate nota, în aceste regiuni, și pe *ę*. Ivănescu menționează că *iati*, care este probabil de origine bulgară, a rămas și până azi cu valoarea *ěa*, astfel că ^{TM} reprezenta norma obișnuită de a se nota *ěa* la români.

“*Desigur, Bărbulescu avea dreptate când afirma că ^{TM} are în textele secolelor al XVI-lea și al XVII-lea și valoarea de e, întocmai ca în textele slave de la noi și de la popoarele slave. Cu toate acestea, norma generală ortografică era de a se scrie ^{TM} cu valoare de ea, astfel cum cred Densusianu, Candrea, Rosetti și Pușcariu, care, tocmai având în vedere norma, au neglijat cu totul spusele lui Bărbulescu*”². G. Ivănescu semnaleză în *Probleme capitale* faptul că, în urma cercetării, ajunsese la două rezultate contradictorii în ceea ce privește interpretarea slovei *iati*: “*pe de altă parte trebuie să susținem, împreună cu Tiktin, Pascu și Scorpan, că, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, se pronunța ę'- e, pe de altă parte trebuie să susținem, împreună cu Bărbulescu, Densusianu, Pușcariu, Rosetti și chiar Scorpan, că în unele regiuni se pronunța é-e chiar în secolul al XVI-lea. [...]* Într-adevăr, constatările lui Tiktin sunt valabile numai pentru graiul scris în Moldova sau chiar graiul unor scriitori moldoveni, și, precum s-a văzut, și pentru graiul ardelean, popular sau scris, iar constatările lui Densusianu, Candrea, Pușcariu, Rosetti, în ce au ele.”³

Trebuie să menționăm și concepția profesorului ieșean Alexandru Gafton care consideră că slova *iati* se pronunță ca *[e]* și *[ea]*, acest lucru este susținut de faptul că utilizarea semnului este supusă “*mai degrabă unor rigori grafice decât fonetice*”⁴. Andrei Avram notează faptul că slova ^{TM} (notată ca /ă/) diferă de grafemul *e* în toate pozițiile în care ar putea apărea în cuvânt și îi atribuie valoarea diftongului *[ea]*. (vezi Andrei Avram, *Contribuții*, 1964, p. 37).

În schimb, despre slova $\surd$ în *Gramatica* de la 1822 autorul nostru este mai explicit în precizarea regulii de utilizare: notează un *i[i]* când formează singură silabă sau când este însoțit de o consoană: “*i-postas, Eghi-pet*” (p. 41), iar dacă este însoțit de o vocală, atunci “*se raspunde cav: Evanghelie, Vachint*” (p. 41), în *Orthografie*, însă, gramaticianul ne precizează că se folosește doar în cuvintestrăine și la Pashalie.

Ion Budai-Deleanu în *Temeiurile* este de părere că grafemul $\surd$ se pronunță *[v]* când se află situat între două vocale:

“ $\diamond / \surd$ se chiamă *ijită* și este *y* grecesc (ypsilon) sau *y* ghermanesc. Când să pune între doao vocale să grăiește ca și *v*” (Temeiurile, Ion Budai-Deleanu, p. 108).

În ambele lucrări ale autorului nostru, acesta face distincție între slovele *o* / Σ , *u* /*i*, iar regulile ortografice rămân neschimbate în cele două texte pentru fiecare dintre ele.

Grafemul *o* se află în alternanță cu slova Σ , el fiind înregistrat cu două valori fonetice:

1. valoarea fonetică [o], în toate pozițiile din cuvânt: "În toate celelalte întâmplări se scrie

precum: pórt (pórt), vóstru (vóstrÁ)." (*Orthografia* lui Loga, p.12)

2. valoare de diftong: [oa], (în interiorul cuvântului, în poziție accentuată): *nepoatelor*(*nêpótêlΣr*) (*Orthografia*, p. 11), *poate* (*póte*), *formoase* (*formóse*) (*Orthografia*, p. 39), acestafiind reprezentat grafic și prin $\Sigma á$ și $ó a$: *oameni* ($\Sigma \infty$ *ameni*) (*Orthografia*, p. 38), *noao* (*nó aΣ*) (*Orthografia*, p. 46).

3. Despre slova Σ aflăm că se pune: la începutul cuvintelor, în cuvintele aflate în dativ sau genitiv, dar și în interiorul cuvintelor când este precedată de o vocală.

² G. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, îngrijirea textului, bibliografie, indici și notă asupra ediției de Eugen Munteanu și Lucia-Gabriela Munteanu, Ed. A 2-a rev, Editura Universității "A. I. Cuza", Iași, 2012, p. 207-209

³ G. Ivănescu, *Op. Cit.*, p. 208

⁴ Alexandru Gafton, *Introducere în paleografia româno-chirilică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003, p. 49

” Σ - a) La începutul cuvântului, fie românesc sau strein. p.e: *Ostăș* (Σ '*stá*), *Otócar* (Σ É*tókar*).

b) În ghenitivul și dátivul numărului multorotec, p.e: *a fráților* (*aÉ fráci lΣr*), *a nepoatelor* (*aÉ nêpótê lΣr*) sau *fráților*

(*fráci lΣr*), *nepoatelor* (*nêpótê lΣr*).

[12] v) În mijlocul numelor streine, precum și a numelor românești, având înaintea sa sunătoare lităre, precum: *Sión* (*SiΣ'n*), *faraón* (*faraΣ'n*), *zioa* (*z'Σa*).

Însamnă: [O](Σ) estă îmbinat din [oo], de unde urmează că [o](Σ) estă atâta cât [o](*o*) lung". (*Orthografia* lui Loga, p. 11-12).

Slovei **u(u)** îi subliniază faptul că se scrie doar la începutul cuvintelor, iar pentru **u(u)** menționează că se scrie atât la mijlocul, cât și la sfârșitul cuvintelor.

”**u**-Numai la începutul cuvintelor se scrie. p.e: *ursu* (*uÉrsÁ*), *ulmu* (*u∞lmÁ*), *uscátu* (*uÉskátÁ*)”.

”-Acesta estă alcătuit din [o] (*O*)și [u] (*Á*) precum [u] (*Á*)și se pune la mijlocul și la sfârșitul cuvintelor, p. e:

Turnu (*tÁrnÁ*), *lótru* (*lótrÁ*).” (*Orthografia* lui Loga, p.12).

În ambele lucrări este precizat că slova *î* se pune la începutul și la mijlocul numelor străine: ” *Iov*(*ŪÊΣν*), *Iordán* (*ŪÊΣrdán*), *filosofia* (*Filosof/a*)”, dar și înaintea unei vocale: ”*pustiū* (*p'st'ū*), *bărbăție* (*bβrbβc/é*), *violă* (*viΣ'lβ*)” (*Orthografia*, Loga, p. 10). Observăm cu ușurință că în *Gramatica* de la 1822 autorul menționează la *i* lung că se așază la începutul și la mijlocul cuvintelor românești, dar și în cuvinte străine ”de la greci purcese”. De asemenea, atrage atenția asupra faptului că acest *i*, în ”*unele locuri se întrebuițează cu răspundere scurtă, precum: oameni, pomii verzi, voi cîntați ș.a.*” (*Gramatica*, p. 48), neprecizând nimic despre situațiile în care acest *i* se poate face scurt, așa cum apar ele detaliate în lucrarea de la 1818 (v. *Orthografia* lui Loga, p. 10-11)

Remarcăm aceleși reguli nemodificate în ambele texte ale lui Loga și la slovele: **î (ç), î (õ), ă (β), ia (æ)**.

” **î (ç)** - Numai la începutul cuvintelor se pune, p. e.: *învățetoΔriu* (*çvÊβçêtórüÁ*), *inger* (*çiuêr*), *împetrít* (*çpêtri'tÊ*)”

” **î (õ)** - Acestu numai la mijlocul cuvintelor se scrie, p.e.: *vá'nt* (*võ'nt*), *pămâ'nt* (*pβmõ'nt*).”

” **ă (β)** - Această litără numai la mijlocul și la sfârșitul cuvintelor se pune, p.e.: *măgură* (*mβ'gÁrβ*), *pătură* (*pβ'tÁrβ*).”

” **(æ-â) ia** - După forma cea dintâiu la început, iar după forma a dooa la sfârșitul cuvintelor se pune. p. e.: *pusti'ia* (*pÁst'/â*), *învăpăiat* (*çvβpβâ't*), *iarna* (*æurna*).” (*Orthografia* lui Loga, p.12-15).

Loga atrage atenția în *Orthografie* că numele străine nu se scriu cu **â**, ci cu **a** la mijlocul și la sfârșitul cuvintelor:

”Aicea ia aminte că numele cele streine nu cu [*ia*] (*â*), ci cu [*a*] (*a*) se scriu la mijloc și la sfârșit, p.e.: *Isto'ria*(*ŪÊstória*), *Piastru* (*PiastrÁ*).” (*Orthografia* lui Loga, p. 14).

Ion Budai-Deleanu e de părere că **â** se pune întotdeauna după vocale și niciodată după consoane, iar **TM** se pune doar după consoane (vezi *Temeiurile*, Ion Budai-Deleanu, p. 108).

Spre deosebire de *Gramatică*, unde **ü** se folosește în cuvinte românești, atât la începutul cuvântului, cât și la sfârșit, Loga mai precizează, în *Orthografie*, privitor la slova **ü**, că se pune și pentru a diferenția singularul de plural.

”**iu (ü)** - Se pune în cuvintele românești, când la început, când la sfârșit, precum: *iute* (*üootê*), *iubit* (*üibiΔt*), *călcăΔiu*(*kβlkøΔü*), *puiiu* (*pÁü*).

Iar mai cu samă se întrebuițează [*iu*] la participii deschilinind pre singuratec de multoratec, precum: *călătoΔriu*(*kβlβtórü*) (*unul*), *călătoΔri* (*kβlβtóri*) (*mai mulți*).” (*Orthografia* lui Loga, p. 15).

Acest lucru este întâlnit și la I. Budai-Deleanu în *Temeiurile* care încadrează slova **ü** în grupa diftongilor ”*alcătuită din doao sau, mai bine zicînd, este un diftong// Să cheamă la sloveni precum și la români iu și să cetește ca și ju la latini sau ju la ghermani*” (*Temeiurile*, Ion Budai-Deleanu, p. 107).

Regulile de despărțire a cuvintelor în silabe sunt identice în ambele texte. În ceea ce privește folosirea semnelor, în *Orthografie* nu apare noțiunea de *titlă* (~): ”aceasta se pune unde

lăsem una sau mai multe litere afară, pentru scurtare. P.e: *Dm̃nul, Dz̃eu.*” (*Gramatica* lui Loga, p. 54).

BIBLIOGRAPHY

DIACONOVICI-LOGA, CONSTANTIN, *Gramatica românească*, text stabilit, prefață, note și glosar de Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Editura Facla, Timișoara, 1973.

MARCU, MIHAELA; IORGULESCU, ALEXANDRA, *Împrumuturi și calcuri în terminologia gramaticii lui Constantin Diaconovici Loga*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica*, 7, tom 1, 2006.

ISTRATE, GAVRIL, *Limba română literară. Studii și articole*, Editura Minerva, București, 1970.

GHEȚIE, ION/ CHIVU, GHEORGHE (coord.), *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul alXVIII-lea (1688- 1780)*, Editura Clusium, București, 2000.

MARCU, MIHAELA, *Evoluția terminologiei gramaticale românești în perioada 1757-1877*, Editura Universitaria, Craiova, 2005.